

Male velike sestre

BOR ZAVRL

Zgodovina včasih potrebuje svoj čas, da pokaže in odstre vse zgodbe. Takšna je tudi ta, ki je na odkritje čakala dolga desetletja. To je zgodba katoliških redovnic, ki so v njihovi bolnišnici med vojno reševale Žide.

Tudi na Hrvaškem so do sredine prejšnjega stoletja delo v zdravstvenih ustanovah, predvsem kurativnega tipa, opravljale redovnice. Najštevilčnejše in najbolj znane, so bile podobno kot pri nas, sestre usmiljenke sv. Vincencija Pavelskega oz. hrvaško sestre milosrdnice. Od slovenskih sester usmiljenk so se razlikovale po kraju, od koder izhajajo oz. materini hiši. Slovenske so iz materine hiše v Parizu, hrvaške izhajajo iz Zamsa na Tirolskem. Tako pri slovenskih kot tudi hrvaških sestrah je bilo posebno njihovo pokrivalo. Slovenske sestre so nosile bel kornet, ki je poseben zaradi širokih krajev, hrvaške pa veliko kopreno, ki je po videzu še bolj umetelna kot kornet, a so jo kasneje zaradi praktičnosti zamenjevale z malo kopreno. Sestre so na Hrvaško prišle leta 1845, z namenom vzpostavitve katoliškega šolstva in strežbe bolnikom. Dela so se lotile takoj in v svoji redovni hiši v Zagrebu kmalu ustanovile bolnišnico. Sprva majhno, kasneje večjo in na drugi lokaciji. Kar kmalu je na Vinogradski cesti zrasla Bolnica sestara milosrdnica. Moderno zasnovan, dobro in sodobno opremljen paviljonski bolniški kompleks, ki ga je sestavljalo devet paviljonov in gospodarski objekti. Bil je v zasebni lasti, lasti usmiljenih sester. Bolnišnico so vodile in v njej delale ter skrbele za gospodarstvo.

Med drugo svetovno vojno je nacistična Nemčija veliko svojih moči usmerila v boj proti Židom. Ti niso našli miru niti na Hrvaškem. Čeprav je sprva kazalo, da Neodvisna država Hrvaška proti njim ne bo nastopila tako strogo, kot je od nje pričakovala Nemčija, so se kasneje stvari z opozorilom Nemcev spremenile in zaostrele. Nekaterim so se Židi vendarle smilili in nacističnega preganjanja Židov niso podpirali. Tak je primer usmiljenih sester. V njihovi bolnišnici so Židi našli zatočišče, ki je bilo zanje življenjskega pomena.

O nudenju tovrstne pomoči se je začelo govoriti in odkrivati šele pred nekaj leti. Začetnik odkrivanja tega poglavja zgodovine je bil Marko Danon, zagrebški Žid, ki je med iskanjem dokumentov o svoji družini slučajno naletel na dopise zagrebške židovske občine sestriški bolnici. Stopil je v stik s predstojnikom naslednice te bolnišnice prof. dr. Mariem Zovakom, ki je pri sestrah poizvedoval o tem. Sestre o tem niso vedele praktično nič, v arhivu ni bilo ohranjenih dokumentov ali zapisov o tem. Tematiko so začeli raziskovati in prišli do zaključka, da so zagrebške usmiljenke v svojo bolnišnico na Vinogradski cesti res sprejemale Žide. Tiste, ki so potrebovali zdravniško pomoč, v veliko primerih pa sploh ne, a so bili v nevarnosti zaradi preganjanja. Sprva legalno, s pravimi diagnozami, kasneje ko se je njihovo preganjanje zaostri, z izmišljenimi diagnozami. Po pregledu arhivskega gradiva sprejemnih knjig bolnišnice je bilo ugotovljeno, da je bilo od leta 1942 do 1945 sprejetih kar 309 Židov. V bolnišnici so bili hospitalizirani krajše ali daljše časovno obdobje, nekaj dni, tednov, mesecev, rekord med njimi kar tri leta. Sprva je stroške hospitalizacije plačevala zagrebška židovska občina, po pomladi 1943, pa ker so jo skoraj ukinili in je bila finančno izčrpana, je stroške oskrbe plačevala katoliška Cerkev oz. nadškof dr. Alojzije Stepinac.

Glavno vlogo v tej zgodbi igra takratna upravnica bolnice sr. Bogoljuba Jazvo. Dobra organizatorka in človek, ki ji ni bilo vseeno za sočloveka. Z iskrenim in diskretnim sodelovanjem z medicinskim osebjem in pod ceno lastnega življenja in težkih posledic je ključno pomagala pri reševanju Židov. Skupaj z nadškofofom Stepincem sta v bolnišnici videla dobro skrivališče zanje. Njemu gre zahvala za moralno in finančno podporo sestram pri tem delu. Omenjena sestra upravnica je organizirala sprejem in namestitev bolnih in zdravih ljudi, ki so v bolnišnici ostajali krajše ali daljše časovno obdobje. Tu velja poudariti, da nihče nikoli ni bil izdan, kar kaže na red, zaupnost in organiziranost vseh sester, ki so delale v bolnišnici. Gotovo so sestre vedele, kaj delajo, a ta informacija ni prišla iz bolnice. V bolnici ni bil izdal ali iz nje odveden noben Žid. Včasih je prišlo do pregleda bolnišnice, a so iznajdljive sestre in zdravniki vstop v nekatere prostore onemogočili z izgovorom o nevarnosti bolezni, nalezljivosti, hudih posledicah po stiku z bolniki in to je bilo navadno dovolj. Aktivna tuberkuloza, trahom in hude bolezni so bile diagnoze sprejetih Židov.

Sestri milosrdnici, leva z veliko kopreno in desna z malo. Vir: Vračić & Kovačić, 1996.

309 rešenih Židov zagrebško Bolnico milosrdnih sestara po številu rešenih Židov pred začetkom holokavsta postavlja v vrh evropskih zdravstvenih ustanov. Dejstvo o reševanju preganjanega človeka, drugačnega samo po veroizpovedi, tudi za ceno hudih posledic ali celo lastnega življenja, govori o plemenitosti sestre upravnice in sester zdravstvenih delavk. Kaže na njihovo visoko človekoljubnost in moralne vrednote, ki jih je vredno poznati in posnemati.

Za poglobitev znanja in več podatkov o tem plemenitem delu priporočam ogled dokumentarnega filma z enakim naslovom kot ta članek. Ogledati si velja tudi film Lea in Darijana (2011), posnet po resničnih dogodkih, govori o uspešni predvojni židovski plesalki Lei Deutsch, katere oče (igra ga Sebastijan Cavazza) je na vrhuncu preganjanja Židov zatočišče našel v bolnišnici. S pomočjo lažne diagnoze je preživel vojno in holokavst, medtem ko sta njegova hčerka in žena umrli med deportacijo oz. v koncentracijskem taborišču. Oba filma sta dostopna na YouTubu.

Literatura:

Sedlar, J., 2023. Male velike sestre. Dokumentarni film. Dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=cCpfADzPLBQ>

Vračić, B. & Kovačić, A., 1996. Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskog s kućom maticom u Zagrebu: 1845-1995: I. Kuća matica. Zagreb: Družba sestara milordnica sv. Vinka Paulskog u Zagrebu, pp. 210-232.

Kompleks Bolnice milosrdnih sestara na Vinogradskoj, leta 1906. V ospredju upravna zgradba in kapela, zadaj paviljoni. Vir: Vračić & Kovačić, 1996.